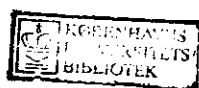


Johannes Riis

Hva' satan skal vi med stæren?

Tyve taler



Gyldendal

Hva' satan skal vi med stæren?

© Johannes Riis og Gyldendal, 2009

Redaktion og udvalg:

Rasmus Øhlenschläger Madsen og

Vibeke Majnlund

Omslag: Sven Reiner Johansen med

tegning af Mette Dreyer, Politiken

Bogen er sat med Palatino hos Pamperin · Grafisk

og trykt hos special-trykkeriet, Viborg

Printed in Denmark 2009

ISBN 978-87-02-09057-4 (salgsoplag)

ISBN 978-87-02-09058-1 (gaveoplag)

www.gyldendal.dk

Klaus Rifbjerg

70 år, 2001

Den 15. november, i dag for nøjagtig en måned siden, begyndte årets bogmesse i Forum. Det var Klaus, der skulle forestå den officielle åbning.

Da jeg en halv snes minutter før tid ankom til messens største lokale, hvor åbningen skulle finde sted, var der allerede stuvende fuldt på tilskuerpladserne. Jeg var på nippet til at opgive ævred og gå min vej igen, men jeg fik mig møvet ind gennem trængslen og fandt et trappetrin, jeg kunne få mig klemt ned på.

Der blev ved med at strømme folk til; vi sad og stod som sild i en tønde.

Bag ved mig, på trappetrinnet over mig, sad der to ældre damer med deres spidse knæ langt inde i ryggen på mig. De udfyldte ventetiden med lidt småsnak, og på et tidspunkt siger den ene dame til den anden: „Det er da en forfærdelig masse mennesker, der er herinde. Bare Rifbjerg nu kan komme til,“ og hertil svarer dame nummer to: „Du kan være ganske rolig. Klaus Rifbjerg skal nok skabe rum om sig.“

„Klaus Rifbjerg skal nok skabe rum om sig.“ Det var

Hva' satan skal vi med stæren?

ikke dumt sagt; damen havde naturligvis ret; Klaus kom ind og skabte rum om sig; på samme måde som Moses kom over Det Røde Hav, skred Klaus gennem folkemængden, og med den største selvfølge bemægtigede han sig rum og scene og åbnede Bogmessen med varlig aplomb og situationsfornemmelse.

Det kan ikke komme bag på nogen, sådan har Klaus skabt rum om sig, fra han kom fejende ind på den lidt støvede og indeklemte danske litterære scene i 1956. Hvad enten man kunne lide *Under vejr med mig selv* eller ej, kunne ingen være i tvivl om, at her var der noget nyt og skelsættende på færde; der blev rykket sammen, Klaus skabte rum om sig, der blev skaffet plads i offentligheden og blandt kollegerne, og intet var mere, som det havde været før.

Resten af den historie kender vi: I løbet af ingen tid havde Klaus gjort sig gældende som forfatter i så godt som alle genrer; og i de 45 år, der er gået siden da, har han været et litterært omdrejnings- og orienteringspunkt i Danmark, til stadighed tilbudt og forkættet, begge dele på een gang, begge dele med lige stor nydelse og hengivelse; hvad enten man vil det eller ej, er han ikke til at komme udenom; han er på een gang klassiker og på stadig nye veje, på een gang pensum og provokation, epifani og evighed.

Men Klaus har, som lige så bekendt, ikke ladet sig nøje med sine litterære udfordringer til omverdenen. Han

har været en sand mester i at få sig bragt i stilling som både skytte og skydeskive i den til enhver tid løbende debat; han har skudt på alt, hvad der rørte på sig til højre for midten af venstre, og han har tiltrukket alverdens aggressioner og haft held til at lægge sig ud med stort set alt, hvad han har fundet det umagen værd at gøre sig til uvenner med; han har haft en utæmmelig trang til at give sit besyv med, så det blev hørt; han har været sart og hårdtslående, nærtagende og øretæveindbydende, han har været i berøring med alle de ligtorne, han har kunnet bringe sig selv på trædehold af; Klaus er jo ikke den, der nærmer sig sidelæns forsigtigt og forsøger at indynde sig hos nogen; Klaus entrer skuepladsen og forkynder: „Her er jeg, her står jeg, jeg går dén vej, vil I med?“ Han tager teten og lader verden komme til sig, og han har vist en rent ud sagt forbløffende trofasthed over for sin tidligste ungdoms synspunkter – jeg mener: Er der tre, der står sammen i dansk åndsliv, så er det pacifismen og socialismen og Klaus Rifbjerg.

Lige så lidt som i hans litterære produktion har det været den nærsynede analyse, de lange, omstændelige teoretiske overvejelser, research, møjsommelige om- og gennemskrivninger, der gennem tiden har præget Klaus' indlæg i debatten. Det er ikke hans metode. Klaus har alle dage og i alle forhold haft ubetinget tillid til sin *gut feeling*; den nærer han ingen betænkeligheder ved at forlade sig på, og ud fra den går han med kampberedt selvsikkerhed løs på alt det, han mener ikke holder mål og har gjort sig fortjent til hans mod-

Hva' satan skal vi med stæren?

stand og modsigelse. Han har taget sin platform, sin position alvorligt og følt sig forpligtet af den, og han har holdt galden flydende, lige fra han var en vred og munter ung mand, til han nu står iblandt os som en vred og munter ældre herre, måske lidt mere overbærende, måske lidt langsommere i bevægelserne, lidt tungere, men med det samme nærvær, den samme livslyst, den samme konfrontationslyst, den samme nærtagenhed og med det samme suveræne greb om sproget, der gør, at man, uanset hvad pokker han siger og skriver, aldrig er i tvivl om, at han får sagt det, han vil, og mener hvert eneste ord, han lægger navn til. En vred og munter ældre herre, der stiller krav til sin omverden og ikke afstår fra at prøve sine venner og deres grænser af, og i den forbindelse mestrer kunsten på een gang at erklære sig parat til at betale, hvad det koster, og stille sig uforstående over for, at det koster; en vred ældre herre, som med garanti stadigvæk kan sige, med et bistert smil, som der står i et interview i *Berlingske Tidende* fra 1966: „Det er vor fornemste ret at svigte og fejle. Tør man ikke leve og handle af angst for at fejle, er man allerede død, voksen på den forkerte måde.“

Sådan er offentlighedens Klaus Rifbjerg; Klaus Rifbjerg skal nok skabe rum om sig. Offentlighedens Klaus kender vi godt på Gyldendal; men vi kender også en anden Klaus, en Klaus, der også nok skal skabe rum om sig. Det er en Klaus, der er indbegrebet af loyalitet og driftssikkerhed – gennem fyrre år har Gyldendal trygt kunnet regne med Klaus, ikke bare når det gjaldt om at

forsyne årets udgivelsesprogram med en titel, eller to, eller tre, eller fire, eller fem, ja, i 1991 nåede vi op på seks; i hans egenskab af konsulent har vi haft gennemgribende nytte af hans litterære gehør, der er af den noget nær absolutte slags; også på den måde har han sat sit præg på Gyldendal gennem mere end fire årtier; han sagde ja uden at blinke, da forlaget havde brug for det signal, han kunne give omverdenen som dets litterære direktør; han er til enhver tid leveringsdygtig med et forord, en efterskrift, et bidrag til en antologi, ofte med urimelig kort varsel, at være med på afbud generer ikke Klaus, han har ingen fine fornemmelser, han har aldrig spillet kostbar, men hver gang afleveret med den kontante afregning, der præger alt, hvad han giver sig af med. Der står ikke noget, der bare ligner digtermystik, inspirationshysteri eller kunstnerandagt om Klaus. Han sætter sig til tasterne på klokkeslæt, han tænder for computeren og åbner for koncentrationen, han begynder at skrive, og både hoved og fingre arbejder hæsblæsende hurtigt. *Jeg skal nok* hedder det udvalg af konsulentudtalelser, Vagn Grosen redigerede for snart tyve år siden, og den titel er et hundrede procent dækkende. Klaus stiller op, han skal nok, han er pligtopfyldende, samvittighedsfuld, ærekær, han skal nok levere, han skal nok levere til tiden.

Klaus Rifbjerg skal nok skabe rum om sig. Den Klaus, vi kender på Gyldendal, er en mand, der aldrig går stille med dørene, en mand, der på vej til eller fra Malmö eller Málaga, Rørvig eller Kandestederne, Snol-

delev eller Sydhavet kommer fejende ind i forværelset med en højlydt, sonor hilsen. Han hænger frakken på bøjle og kasketten på knage. Han lægger en æske chokolade på størrelse med et spillebord i Slyngelstuen, og han får de fleste på etagen – og her taler jeg bestemt ikke kun om dens kvindelige beboere – til øjeblikkelig at smide alt, hvad de har i hænderne, og komme helt frem i skoene. Kvinderne får rødme i kinderne og ny energi, man kan se, at blodet ruller raskere i deres årer, de har ikke rigtig styr på fnis og latter, deres stemmer stiger et par oktaver, de tripper af lutter imødekomenhed og tjenstvillighed, rækker i overført betydning fingeren i vejret, åh, må jég, må jég, og inden de ved af sig selv og af, hvad de selv siger, har de spurgt, hvad de mon kan være til tjeneste med i dag. Hvad Klaus ikke kan vide, men sikkert udmærket ved alligevel, det er, at de fem minutter før har spruttet af arrigskab og skummet af raseri og udvekslet bitre erfaringer og gensidige forsikringer om, at nu er målet fuldt, nu er det nok, nu må det være slut. Nu må det være forbi med at rende på apoteket og skrive manuskripter rent for ham; det er også for galt, og de vil ikke finde sig i det mere, han er ikke ansat på forlaget længere, og han jager med dem, og han kan sgu selv hente sine panodiler, og hans håndskrift er heller ikke til at læse, og hvad fanden bilder han sig egentlig ind?

Det er Klaus i en nøddeskal. Det er sådan, det forholder sig med Klaus: Ligesom det er dem, der har læst mindst af ham – eller slet ikke har læst ham –, der i tidens løb har været mest forargede og forbitrede på

ham og hans værker, er det dem, der kender ham mindst, der har lettest ved at blive rigtig for alvor vrede på ham. Intet er lettere end at hidse sig op over Klaus og hans forventninger og hans urimeligheder, når han ikke er i nærheden; men er han det, står han over for een og fokuserer på een med hele sit både tillidvækkende og respektindgydende nærvær, et nærvær, der kun overgås af hans rastløshed, ja, så er det urimelig svært, og man hopper og springer og er rede til hvad som helst, og man opdager pludselig, at man uden problemer står og mener nøjagtig det modsatte af, hvad man mente om ham tyve minutter før.

Klaus Rifbjerg skal nok skabe rum om sig. Han er vant til at få det, som han vil have det. Klaus får særbehandling; han nyder naturlig særstatus. Klaus har fået det hele og mener alligevel, han har det hele til gode. Men han har også ydet det hele og mere til; han er til det yderste rundhåndet med sig selv, ja, han synes slet ikke man kan få nok af ham. Den generøse holdning til tilværelsen giver en rund fødselsdag omverdenen en god anledning til at sige tak for. Så, kære Klaus, på dit gamle forlags vegne vil jeg ikke alene ønske dig stort til lykke med de halvfjerds, jeg vil også gerne sige dig tak for alt det, Gyldendal skylder dig, alt det, du har bidraget med til Gyldendal i de fyrretyve år, du har haft forbindelse med os og beredvilligt stillet dig til rådighed, ikke alene som forfatter og konsulent, som direktør og bestyrelsesmedlem, men som hele det menneskelige overskudsfænomen, du er.